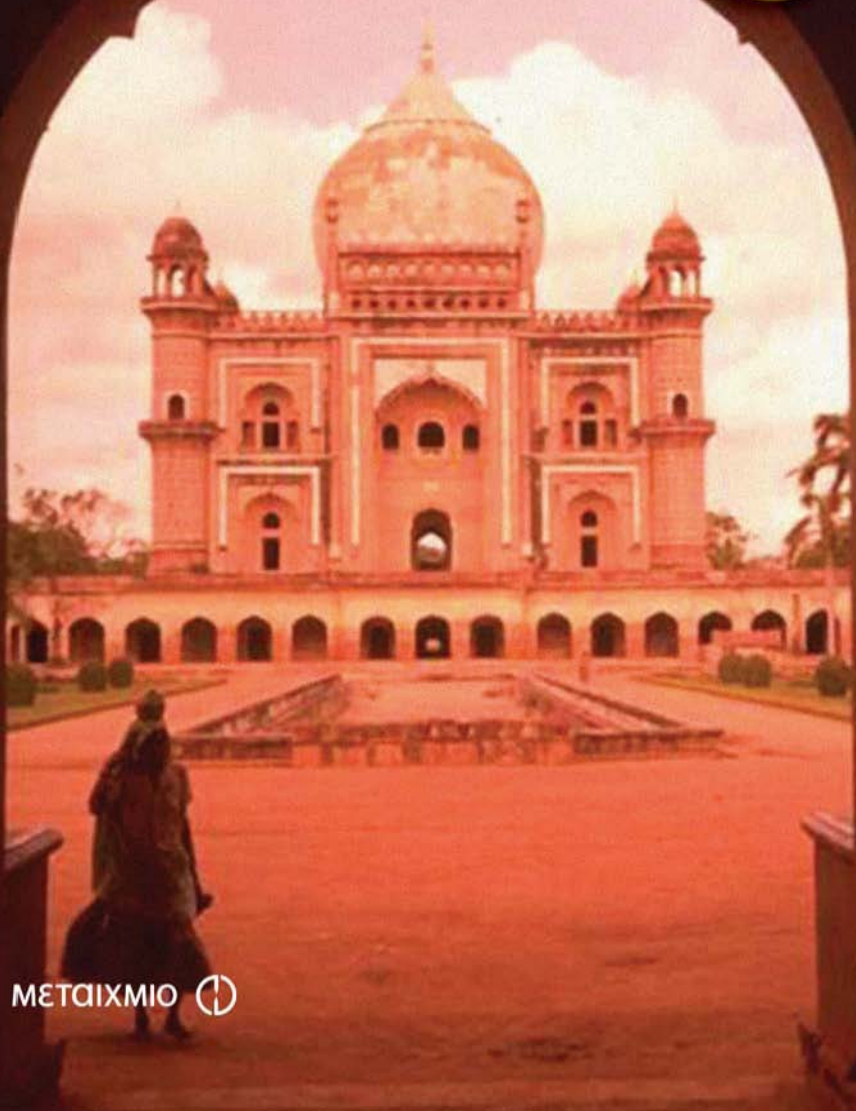

Το πέρασμα στην Ινδία

Ε. Μ. ΦΟΡΣΤΕΡ

Μετάφραση: Έφη Φρυδά

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

I

Με εξαίρεση τις σπηλιές του Μαραμπάρ, που βρίσκονται σε απόσταση τριάντα χιλιομέτρων, η πόλη του Τσαντραπόρ² δεν παρουσιάζει κάτι εξαιρετικό. Το ποτάμι τραβά για λίγα χιλιόμετρα κατά μήκος της όχθης σχεδόν αθέατο κάτω από τα σκουπίδια που τα νερά εναποθέτουν άφθονα στο διάβα τους. Δεν υπάρχουν σκαλοπάτια για λουτρό, καθώς ο Γάγγης δεν είναι ιερός σε τούτο το σημείο. Για την ακρίβεια δεν υπάρχει προκυμαία, και τα παζάρια εμποδίζουν το πλατύ και κινούμενο πανόραμα του νερού. Οι δρόμοι είναι κακοί, οι ναοί άχρηστοι και, μολονότι υπάρχουν μερικά ωραία σπίτια, είναι κι αυτά κρυμμένα μέσα σε κήπους και δρομάκια που η βρόμα τους αποτρέπει παρά προσκαλεί τον επισκέπτη. Το Τσαντραπόρ ποτέ δεν ήταν μεγάλο ή ωραίο, όμως, διακόσια χρόνια πριν, βρισκόταν στο δρόμο ανάμεσα στην Άνω Ινδία —τότε αυτοκρατορική— και τη θάλασσα, και τα ωραία σπίτια χρονολογούνται από εκείνη την περίοδο. Η όρεξη για διακόσμηση στέρεψε τον 18ο αιώνα —άλλωστε ποτέ δεν ήταν δημοκρατική. Στα παζάρια δεν υπάρχουν ζωγραφιές, ούτε γλυπτά. Το ίδιο το ξύλο μοιάζει φτιαγμένο από λάσπη, οι κάτοικοι από κινούμενη λάσπη. Τόσο υποβιβασμένα, τόσο μονότονα είναι τα πάντα, που, όταν ο Γάγγης κατεβαίνει, περιμένει κανείς ότι ίσως ξεπλύνει τα εξογκώματα,

για να τα επιστρέψει στη γη. Σπίτια πέφτουν, άνθρωποι πνίγονται και μένουν να σαπίσουν, αλλά το γενικό περίγραμμα της πόλης παραμένει, πρήζεται εδώ, ζαρώνει εκεί, σαν κάποιο κατώτερο αλλά άφθαρτο είδος ζωής.

Στην ενδοχώρα η όψη αλλάζει. Υπάρχει ένα ωοειδές μεϊντάνι και ένα μακρόστενο κιτρινωπό νοσοκομείο. Σπίτια που ανήκουν σε Ευρασιάτες στέκουν στο ύψωμα πλάι στον σιδηροδρομικό σταθμό. Πέρα από τις σιδηροτροχιές, που κινούνται παράλληλα με το ποτάμι, το έδαφος βυθίζεται κι ύστερα υψώνεται ξανά κάπως απότομα. Σε τούτη τη δεύτερη ανηφόρα απλώνεται ένας μικρός αγγλικός οικισμός, και αποκεί η θέα του Τσαντραπόρ μοιάζει εντελώς διαφορετική. Είναι μία κηπούπολη. Δεν είναι πόλη, μα ένα δάσος με μερικές σκόρπιες καλύβες. Ένας τροπικός κήπος αναψυχής που λούζεται σε έναν επιβλητικό ποταμό. Οι χουρμαδιές, οι μπαναιές, τα μάνγκο και τα καουτσουκόδε-ντρα, που κρύβονταν πίσω από τα παζάρια, φαίνονται από το σημείο αυτό και κρύβουν με τη σειρά τους τα παζάρια. Υψώνονται στους κήπους που φύονται από τις αρχαίες στέρνες και ξεχειλίζουν από πνιγηρά περίχωρα και ναούς, οι οποίοι ξεπηδούν εκεί που δεν τους περιμένεις. Αναζητώντας φως και αέρα και, προικισμένα με περισσότερη δύναμη απ' ό,τι ο άνθρωπος και τα έργα του, πυργώνονται πάνω από τα χαμηλά εδάφη για να χαιρετήσουν το ένα το άλλο με κλαριά και φύλλα που γνέφουν και χτίζουν μια πόλη για τα πουλιά. Ειδικά μετά τις βροχές φιλτράρουν ό,τι περνά χαμηλά, αλλά κάθε εποχή, ακόμα κι όταν είναι ξερά και άφυλλα, τα δέντρα λαμπρύνουν την πόλη για τους Άγγλους που κατοικούν στο ύψωμα. Έτσι οι καινουργιοφερμένοι δεν πιστεύουν ότι πρόκειται για μία πόλη τόσο άθλια όσο την

περιγράφουν· πρέπει να τους οδηγήσει κάποιος κάτω για να απογοητευτούν. Όσο για τον ίδιο τον αγγλικό οικισμό, αυτός δεν προκαλεί κανένα συναίσθημα. Δεν γοητεύει, ούτε απωθεί.³ Είναι τακτικά οργανωμένος, με μία λέσχη από κόκκινο τούβλο στο φρύδι του λόφου, ένα παντοπωλείο και ένα κοιμητήριο πιο πίσω. Τα σπιτάκια απλώνονται κατά μήκος δρόμων που διασταυρώνονται. Δεν φαίνεται τίποτα το άσχημο, και μόνο η θέα είναι όμορφη από εκεί· δεν μοιράζονται κάτι με την πόλη, εκτός από την καμάρα του ουρανού που απλώνεται ψηλά.

Και ο ουρανός έχει τις αλλαγές του, αλλά δεν είναι τόσο εμφανείς όσο στη βλάστηση και τον ποταμό. Σύννεφα τον χαρτογραφούν κατά καιρούς, συνήθως όμως είναι ένας θόλος με πολλές αποχρώσεις πάνω στη γαλάζια βάση του. Όσο προχωρά η μέρα, το γαλάζιο ξεθωριάζει και γίνεται λευκό εκεί όπου αγγίζει το λευκό της γης και μετά τη δύση του ηλίου αποκτά μια νέα περιφέρεια — πορτοκαλί, που λιώνει προς τα πάνω σε ένα πιο τρυφερό βιολετί. Όμως η κρούστα του γαλάζιου παραμένει ακόμα και τη νύχτα. Από έναν απέραντο τρούλο αστέρια κρέμονται σαν φαναράκια. Η απόσταση ανάμεσα στη γη και σ' αυτά είναι μηδαμινή σε σύγκριση με την απόσταση που απλώνεται πίσω τους. Και αυτή η απώτερη απόσταση, μολονότι είναι πέρα από το χρώμα, ελευθερώνεται τελικά από το γαλάζιο.

Ο ουρανός ρυθμίζει τα πάντα — όχι μόνο το κλίμα και τις εποχές, αλλά και πότε η γη θα είναι όμορφη. Εκείνη λίγα μπορεί να κάνει μόνη της, μόνο αδύναμα ανθισμένα ξεσπάσματα. Μα όταν ο ουρανός το αποφασίζει, η δόξα μπορεί να βασιλεύει στα παζάρια του Τσαντραπόρ, μια ευλογία διασχίζει τον ορίζοντα. Ο ουρανός μπορεί να το κάνει αυτό γιατί είναι δυνατός, κολοσσιαίος.

Από τον ήλιο έρχεται δύναμη εμποτισμένη καθημερινά απ' αυτόν, ογκώνεται στην υποταγμένη γη. Κανένα βουνό δεν παρεμβάλλεται στην καμπύλη. Η γη απλώνεται επίπεδη, ανυψώνεται λίγο κι ύστερα γίνεται επίπεδη πάλι. Μόνο στον Νότο, όπου μια ομάδα από γροθιές και δάχτυλα ξεπροβάλλουν από το έδαφος, διακόπτεται η απέραντη ανοιχτή έκταση. Οι γροθιές και τα δάχτυλα είναι οι λόφοι του Μαραμπάρ, που στα βάθη τους κρύβουν τα θαυμαστά σπήλαια.

II

Αφήνοντας το ποδήλατό του, που έπεσε πριν προφτάσει να το πιάσει ο υπηρέτης, ο νεαρός πήδησε στη βεράντα. Ήταν όλο ζωντάνια. «Αμντουλάχ, Αμντουλάχ! Άργησα μήπως;» φώναξε.

«Μην απολογείσαι» είπε ο οικοδεσπότης. «Πάντα αργείς».

«Σε παρακαλώ, απάντησε στην ερώτησή μου. Μήπως άργησα; Μήπως ο Μαχμούντ Αλί έφαγε όλο το φαγητό; Γιατί, αν είναι έτσι, θα πάω αλλού. Κύριε Μαχμούντ, πώς είστε;»

«Σας ευχαριστώ, δρ Αζίζ, πεθαίνω».

«Πεθαίνετε πριν από το δείπνο; Ω, καημένε Μαχμούντ Αλί!»

«Ο Αμντουλάχ αποδώ έχει ήδη πεθάνει. Απεβίωσε όταν τον πατήσατε με το ποδήλατό σας».

«Ναι, έτσι είναι» είπε ο άλλος. «Φανταστείτε να μιλάμε από έναν άλλο, ευτυχέστερο κόσμο».

«Υπάρχει ναργιλές σ' αυτό τον κόσμο σας;»

«Αζίζ, κόψε τη φλυαρία. Συζητούσαμε κάτι πολύ λυπηρό».

Ο ναργιλές ήταν σφιχτά τυλιγμένος, όπως συνήθως στο σπίτι του φίλου του, και κόχλαζε αργά. Ο Αζίζ τον χάιδεψε. Υποχωρώντας τελικά, ο καπνός ξεπήδησε στα πνευμόνια και στα ρουθούνια του, διώχνοντας τη μυρωδιά της καμένης αγελαδίσιας κοπριάς με την οποία είχαν γεμίσει καθώς περνούσε από το παζάρι. Υπέροχα. Εκείνος ξάπλωσε βυθισμένος σε μια αισθησιακή αλλά υγιή

έκσταση, όπου η κουβέντα των άλλων δύο δεν φάνταζε τόσο λυπηρή: Συζητούσαν αν είναι δυνατό να είσαι φίλος με έναν Άγγλο. Ο Μαχμούντ Αλί έλεγε πως δεν γίνεται, ο Αμντουλάχ διαφώνουσε, αλλά ήταν τόσο επιφυλακτικός, που τελικά δεν υπήρχε διαπληκτισμός. Ήταν αληθινά εξάισιο να είσαι ξαπλωμένος ανέμελα στη φαρδιά βεράντα με το φεγγάρι να ανατέλλει μπροστά σου και τους υπηρέτες να ετοιμάζουν το δείπνο πίσω.

«Να, δες τι έπαθα εγώ το πρωί».

«Εγώ υποστηρίζω ότι αυτό μπορεί να γίνει μόνο στην Αγγλία» αποκρίθηκε ο Αμντουλάχ, που είχε πάει παλιότερα σ' αυτήν τη χώρα, πριν από τη μεγάλη φούρια, και είχε τύχει εγκάρδιας υποδοχής στο Κέιμπριτζ.

«Εδώ είναι αδύνατο. Αζίζ! Το κοκκινομύτικο αγόρι με πρόσβαλε πάλι στην αυλή. Δεν τον κατηγορώ. Του έχουν πει ότι πρέπει να με προσβάλλει. Μέχρι πρόσφατα ήταν πολύ καλό παιδί, οι άλλοι όμως το επηρέασαν».

«Ναι, δεν μπορούν να κάνουν αλλιώς εδώ, αυτό θέλω να πω. Έρχονται προσπαθώντας να είναι κύριοι και τους λένε ότι αυτό δεν φτάνει. Κοίτα τον Λέσλι, κοίτα τον Μπλάκιστον, τώρα είναι και το κοκκινομύτικο αγόρι σου και ακολουθεί ο Φίνλτινγκ. Θυμάμαι όταν πρωτοήρθε ο Τάρτον. Ήταν σε μια άλλη περιοχή της επαρχίας. Εσείς δεν με πιστεύετε, όμως εγώ έχω μπει στην άμαξα του Τάρτον. Φανταστείτε, του Τάρτον! Ω ναι, κάποτε ήμασταν πολύ δεμένοι. Μου έχει δείξει τη συλλογή γραμματοσήμων του».

«Τώρα περιμένει να του την κλέψεις. Ο Τάρτον! Όμως το κοκκινομύτικο αγόρι θα γίνει πολύ χειρότερο από τον Τάρτον!»

«Δεν νομίζω. Όλοι καταλήγουν περίπου το ίδιο — ούτε χει-

ρότεροι ούτε καλύτεροι. Εγώ δίνω δύο χρόνια σε όλους τους Άγγλους — είτε είναι Τάρτον είτε Μπάρτον. Άλλωστε δύο γράμματα μόνο διαφέρουν. Δίνω σε όλες τις Αγγλίδες έξι μήνες. Όλοι το ίδιο είναι. Δεν συμφωνείς;»

«Όχι, δεν συμφωνώ» απάντησε ο Μαχμούντ Αλί με πικρή ευθυμία, νιώθοντας πόνο και χαρά συνάμα με κάθε λέξη που άρθρωναν. «Βρίσκω μεγάλες διαφορές στους κυβερνήτες μας. Ο κοκκινομούτης μασάει τα λόγια του, ο Τάρτον μιλάει καθαρά, η κυρία Τάρτον δωροδοκείται, η κυρία Κοκκινομούτη δεν δωροδοκείται ούτε μπορεί, γιατί για την ώρα δεν υπάρχει κυρία Κοκκινομούτη».

«Δωροδοκείται;»

«Δεν ήξερες ότι, όταν μελετούσαν ένα σχέδιο για να κατασκευαστεί ένα κανάλι στην Κεντρική Ινδία, κάποιος ρατζά, ή κάτι τέτοιο, της έδωσε μία ραπτομηχανή από ατόφιο χρυσάφι για να περάσει το νερό μέσα από τη δική του περιοχή;»

«Και πέρασε;»

«Όχι, και εδώ φαίνεται πόσο επιδέξιος είναι ο κύριος Τάρτον. Όταν εμείς οι φτωχοί μαύροι δωροδοκούμαστε, κάνουμε αυτό που μας ζητούν και, κατά συνέπεια, μας αρπάζει η τσιμπίδα του νόμου. Οι Άγγλοι τα παίρνουν και δεν κάνουν τίποτα. Τους θαυμάζω».

«Όλοι τούς θαυμάζουμε. Αζίζ, σε παρακαλώ, δώσε μου το ναργιλέ».

«Α, όχι ακόμη. Ο ναργιλές είναι πολύ γλυκός τώρα».

«Είσαι πολύ εγωιστής». Ξάφνου ύψωσε τη φωνή του και κάλεσε για δείπνο. Οι υπηρέτες φώναξαν και αυτοί με τη σειρά τους ότι το δείπνο είναι έτοιμο. Εννοούσαν ότι θα ήθελαν να

είναι έτοιμο, και αυτό έγινε κατανοητό, γιατί κανείς δεν κουνήθηκε από τη θέση του. Έπειτα ο Αμντουλάχ συνέχισε, αλλά με ύφος αλλαγμένο και εμφανές συναίσθημα.

«Πάρε όμως τη δική μου περίπτωση — την περίπτωση του Χιου Μπάνιστερ. Μιλώ για το γιο των πολύ καλών και αγαπητών φίλων μου, του αιδεσιμότατου και της κυρίας Μπάνιστερ στην Αγγλία, οι οποίοι μου έδειξαν τόση καλοσύνη που ποτέ δεν θα τη λησμονήσω, ούτε θα πάψω να τη μνημονεύω. Στάθηκαν σαν πραγματικοί γονείς για μένα, τους μιλούσα όπως μιλώ σε εσάς αυτήν τη στιγμή. Στις διακοπές το σπίτι του εφημέριου γινόταν δικό μου σπίτι. Μου εμπιστεύτηκαν τα παιδιά τους. Συχνά έβγαζα βόλτα τον μικρό Χιου — τον πήγα στην κηδεία της βασίλισσας Βικτορίας και τον σήκωσα στα χέρια μου πάνω από το πλήθος».

«Η βασίλισσα Βικτορία ήταν διαφορετική» μουρμούρισε ο Μαχμούντ Αλί.

«Έχω μάθει ότι το αγόρι αυτό έγινε δερματέμπορος στο Καουνπόρ. Φαντάσου τη λαχτάρα μου να τον δω και να του ανταποδώσω τη φιλοξενία. Είναι όμως μάταιο. Οι άλλοι Αγγλοϊνδοί θα τον έχουν επηρεάσει από καιρό. Σίγουρα θα πιστέψει ότι κάτι θέλω απ' αυτόν, και εγώ δεν μπορώ να δεχτώ κάτι τέτοιο από το γιο των παλιών φίλων μου. Ω, μα τι πήγε τόσο λάθος σ' αυτήν τη χώρα, βακίλ σαχίμπ;⁴ Σε ρωτώ».

Ο Αζίζ μπήκε και αυτός στη συζήτηση. «Μα γιατί μιλάμε για τους Άγγλους; Μπρρρ!... Δηλαδή πρέπει να είμαστε ή φίλοι ή εχθροί μ' αυτούς τους ανθρώπους; Ας τους αποκλείσουμε από τη ζωή μας και θα είμαστε μια χαρά. Η βασίλισσα Βικτορία και η κυρία Μπάνιστερ ήταν οι μοναδικές εξαιρέσεις και αυτές έχουν πεθάνει τώρα».

«Όχι, όχι, δεν το δέχομαι αυτό, εγώ έχω γνωρίσει κι άλλους».

«Κι εγώ» είπε ο Μαχμούντ Αλί αλλάζοντας απροσδόκητα γνώμη. «Όλες οι κυρίες διαφέρουν πολύ μεταξύ τους». Η διάθεσή τους άλλαξε τώρα και θυμήθηκαν μικρά δείγματα καλοσύνης και ευγένειας. «Εκείνη είπε “ευχαριστώ πάρα πολύ” με τόση φυσικότητα». «Μου πρόσφερε μία παστίλια όταν η σκόνη ερέθισε το λαιμό μου». Ο Αμντουλάχ θυμόταν πιο ενδιαφέροντα παραδείγματα μικροεξυπηρητήσεων, ο Μαχμούντ Αλί όμως, που γνώριζε μόνο την Αγγλοϊνδία⁵, αναγκάστηκε να ψάξει καλά στη μνήμη του για κάποια ελάχιστα πραγματάκια και δεν ξάφνιασε κανέναν όταν επέστρεψε στο «αλλά, φυσικά, όλα αυτά είναι εξαιρέσεις. Η εξαίρεση δεν αποδεικνύει τον κανόνα. Η μέση γυναίκα μοιάζει με την κυρία Τάρτον και, Αζίζ, εσύ ξέρεις πολύ καλά τι θα πει αυτό». Ο Αζίζ δεν ήξερε, αλλά δεν το παραδέχτηκε. Και αυτός έβγαζε γενικά συμπεράσματα από τις απογοητεύσεις του — είναι δύσκολο για τα μέλη μιας υποτελούς φυλής να σκεφτούν διαφορετικά. Συμφώνησε ότι όλες οι Αγγλίδες, εκτός από λίγες εξαιρέσεις, είναι υπεροπτικές και άπληστες. Η λάμψη χάθηκε από τη συζήτηση και η αποθαρρυντική επιφάνειά της ξετυλίχτηκε και ξεχείλωσε ατελείωτα.

Ο υπηρέτης ανήγγειλε το δείπνο. Δεν του έδωσαν σημασία. Οι μεγαλύτεροι άντρες είχαν φτάσει στο αιώνιο θέμα της πολιτικής, και ο Αζίζ περιπλανήθηκε στον κήπο. Μικρά αποσπάσματα περσοϊκής ποίησης του έρχονταν στο νου ανάμεσα στις καταπράσινες λουλουδιασμένες μανόλιες που ανέδιδαν γλυκό άρωμα. Δείπνο, δείπνο, δείπνο... όταν όμως επέστρεψε στο σπίτι για το δείπνο, ο Μαχμούντ Αλί είχε αποσυρθεί για να μιλήσει στο σεΐχη, τον ιπποκόμο του. «Έλα να δεις λιγάκι τη γυναίκα μου» είπε ο Αμντουλάχ. Τελικά πέρασαν είκοσι λεπτά πίσω από

την πούρντα⁶. Η Αμντουλάχ Μπεγκούμ⁷ ήταν μακρινή θεία του Αζίζ και η μοναδική γυναίκα συγγενής του στο Τσαντραπόρ. Με αυτή την ευκαιρία είχε πολλά να του πει για μια οικογενειακή περιτομή που είχε εορταστεί με ελλιπή μεγαλοπρέπεια. Εκείνη δεν μπορούσε να φάει αν οι άντρες δεν ολοκλήρωναν το δείπνο τους.⁸ Έτσι επιμήκυνε τα σχόλιά της, ώστε να μην σκεφτούν ότι ανυπομονούσε. Έχοντας επικρίνει την περιτομή, αναλογίστηκε παρεμφερή θέματα και ρώτησε τον Αζίζ τότε σκόπευε να παντρευτεί.

Με σεβασμό αλλά και ενόχληση εκείνος απάντησε: «Μία φορά είναι αρκετή».

«Ναι, έκανε το καθήκον του» είπε ο Αμντουλάχ. «Μην τον πειράξεις. Φροντίζει την οικογένειά του, δύο αγόρια και την αδελφή τους».

«Ζουν με αρκετή άνεση μαζί με τη μητέρα της γυναίκας μου, εκεί όπου εκείνη έμενε πριν πεθάνει, θεία. Μπορώ να τα βλέπω όποτε θέλω. Είναι τόσο, μα τόσο μικρά».

«Τους στέλνει ολόκληρο το μισθό του, ζει σαν χαμηλόβαθμος υπάλληλος και δεν λέει σε κανέναν το λόγο. Τι άλλο θέλεις να κάνει;»

Δεν την απασχολούσε όμως αυτό την Αμντουλάχ Μπεγκούμ και, αφού για μερικά λεπτά άλλαξε ευγενικά το θέμα της συζήτησης, επέστρεψε στα ίδια. «Τι θ' απογίνουν οι κόρες μας, αν οι άντρες αρνούνται να παντρευτούν;» συνέχισε. «Θα παντρευτούν κάποιον ανάξιό τους ή...» Και άρχισε να διηγείται τη χιλιοεπιωμένη ιστορία για μια κυρία από αυτοκρατορική γενιά που δεν μπορούσε να βρει σύζυγο στον στενό κύκλο στον οποίο η περηφάνια της της επέτρεπε να ζευγαρώσει· έτσι έμεινε ανύπαντρη.

Τώρα ήταν τριάντα χρονών και θα πέθαινε ανύπαντρη, γιατί κανείς δεν την ήθελε πλέον. Ενώ η ιστορία της προχωρούσε, η Μπεγκούμ έπεισε τους δύο άντρες ότι η τραγωδία αυτή αποτελούσε στίγμα για ολόκληρη την κοινωνία. Ήταν σχεδόν καλύτερη η πολυγαμία παρά να πεθάνει μια γυναίκα χωρίς να έχει ζήσει τις χαρές για τις οποίες την προόριζε ο Θεός, είπε. Ο έγγαμος βίος, η μητρότητα, η δύναμη στο σπίτι — γιατί ποιος είναι ο προορισμός της γυναίκας σε αυτό τον κόσμο και πώς ο άντρας που της τα αρνείται όλα αυτά θα ορθώσει το ανάστημά του και θα αντιμετωπίσει τον Δημιουργό μας την ώρα της κρίσεως; Ο Αζίζ τούς αποχαιρέτησε λέγοντας «ίσως... αργότερα όμως...», που ήταν η μόνιμη απάντησή του σε παρόμοιες εκκλήσεις.

«Δεν πρέπει να αναβάλλεις αυτό που πιστεύεις ότι είναι σωστό» είπε ο Αμντουλάχ. «Γι' αυτό καταστρέφεται η Ινδία, γιατί συνεχώς αναβάλλουμε». Αλλά βλέποντας τη στενοχωρημένη έκφραση του νεαρού συγγενή του πρόσθεσε μερικές παρηγορητικές κουβέντες, ακυρώνοντας έτσι την εντύπωση που είχε αφήσει η γυναίκα του.

Κατά τη διάρκεια της απουσίας τους ο Μαχμούντ Αλί είχε φύγει με την άμαξά του, αφήνοντας το μήνυμα ότι θα επέστρεφε σε πέντε λεπτά· δεν τους είπε όμως να τον περιμένουν. Εκείνοι κάθισαν να γευματίσουν με έναν μακρινό ξάδελφο της οικογένειάς, τον Μοχάμεντ Λατίφ, που ζούσε χάρη στη γενναιοδωρία του Αμντουλάχ και δεν είχε θέση ούτε υπηρετή ούτε ομότιμου. Δεν μιλούσε εκτός αν του μιλούσαν και, εφόσον κανείς δεν του μιλούσε, εκείνος παρέμενε σιωπηλός χωρίς να προσβάλλεται. Πού και πού ρευόταν — μια φιλοφρόνηση για το πλούσιο φαγητό. Ήταν ένας ήπιος, ευτυχής και ανέντιμος γέροντας. Δεν είχε δουλέψει

ούτε μία μέρα στη ζωή του. Όσο υπήρχαν συγγενικά σπίτια, εκείνος διατηρούσε τη σιγουριά ότι θα έβρισκε ένα μέρος να μείνει, και φυσικά ήταν απίθανο να χρεοκοπήσει μεμιάς μία ολόκληρη μεγάλη οικογένεια. Η γυναίκα του έκανε παρόμοια ζωή μερικές εκατοντάδες χιλιόμετρα μακριά. Ο Μοχάμεντ Λατίφ δεν την επισκεπτόταν εξαιτίας του ακριβού εισιτηρίου του τρένου. Τώρα ο Αζίζ τον πείραξε, και οι υπηρέτες το ίδιο, κι έπειτα άρχισε να απαγγέλλει ποιήματα: περσικά, ουρντού, κάποια αραβικά. Η μνήμη του ήταν καλή και, μολονότι ήταν νέος, είχε διαβάσει πολύ. Τα θέματα που προτιμούσε ήταν η αποσάθρωση του Ισλάμ και η βραχύτητα του έρωτα. Οι άλλοι τον άκουγαν απολαμβάνοντας, γιατί ενδιαφέρονταν για τη δημόσια οπτική της ποίησης, όχι για την προσωπική, μια τάση που κυριαρχεί στην Αγγλία. Δεν τους ενοχλούσε καθόλου να ακούνε λέξεις, λέξεις. Τις ανέπνεαν μαζί με τον δροσερό νυχτερινό αέρα, δεν διέκοπταν για να αναλύσουν. Το όνομα του ποιητή —Χαφίζ, Χαλί, Ικμπάλ—⁹ ήταν επαρκής εγγύηση. Η Ινδία —εκατοντάδες Ινδίες— ψιθύριζε έξω, κάτω από το αδιάφορο φεγγάρι· για την ώρα όμως η Ινδία έμοιαζε να είναι μία και δική τους, και εκείνοι επανέκτησαν το χαμένο μεγαλείο τους ακούγοντας το θρήνο της απώλειας. Ένωθαν ξανά νέοι γιατί θυμόνταν ότι τα νιάτα είναι περαστικά. Ένας υπηρέτης ντυμένος στα κατακόκκινα τον διέκοψε. Ήταν ο τσουπράσι, ο ακόλουθος του δημόσιου γιατρού, που έδωσε στον Αζίζ ένα σημείωμα.

«Ο γερο-Κάλενταρ θέλει να πάω στο σπίτι του» είπε εκείνος χωρίς να σηκωθεί. «Θα έπρεπε να έχει την ευγένεια να με πληροφορήσει για ποιο λόγο».

«Κάποια υπόθεση, τολμώ να πω».

«Εγώ τολμώ να πω πως όχι, δεν τολμώ να πω τίποτα. Έμαθε

την ώρα που δειπνούμε, αυτό είναι όλο, και αποφάσισε να μας διακόψει, όπως κάθε φορά, για να επιδείξει την εξουσία του».

«Από τη μια πλευρά πάντα έτσι κάνει και από την άλλη ίσως είναι κάτι σοβαρό· δεν μπορείς να ξέρεις» είπε ο Αμντουλάχ, ανοίγοντας συνετά το δρόμο προς την υπακοή. «Δεν καθαρίζεις καλύτερα τα δόντια σου μετά το παν¹⁰;»

«Αν πρέπει να καθαρίσω τα δόντια μου, δεν πάω καθόλου. Είμαι Ινδός, και είναι ινδικό έθιμο να τρώμε παν. Ο δημόσιος γιατρός πρέπει να το αποδεχτεί. Μοχάμεντ Λατίφ, το ποδηλάτό μου, σε παρακαλώ».

Ο φτωχός συγγενής σηκώθηκε. Χωρίς να δίνει μεγάλη σημασία στον υλικό κόσμο, ακούμπησε το χέρι του στη σέλα του ποδηλάτου, ενώ ένας υπηρέτης το έσπρωξε. Το κράτησαν μαζί και το τσούλησαν. Ο Αζίζ έβαλε τα χέρια του κάτω από την κανάτα, τα σκούπισε, φόρεσε το πράσινο τσόχινο καπέλο του και ύστερα, με απροσδόκητη ενέργεια, όρμησε έξω από την αυλή του σπιτιού του Αμντουλάχ.

«Αζίζ, Αζίζ, απρόσεκτο αγόρι...» Εκείνος όμως είχε ήδη απομακρυνθεί: Βρισκόταν στο παζάρι ποδηλατώντας μανιασμένα. Δεν είχε ούτε φώτα ούτε κλάξον ούτε φρένα, αλλά τι να τα κάνει αυτά τα εξαρτήματα σε μια χώρα όπου η μοναδική ελπίδα του ποδηλάτη είναι να κατηφορίζει και, λίγο πριν συγκρουστεί με κάποιον, αυτός να εξαφανίζεται ως διά μαγείας; Άλλωστε η πόλη ήταν σχεδόν έρημη τούτη την ώρα. Όταν έσκασε το λάστιχό του, εκείνος πήδησε από το ποδήλατο και έψαξε για τόνγκα¹¹.

Δεν βρήκε αμέσως τόνγκα και, εκτός αυτού, έπρεπε να αφήσει το ποδηλάτό του σε ένα φιλικό σπίτι. Καθυστέρησε λίγο ακόμα για να καθαρίσει τα δόντια του και εν τέλει βρέθηκε να τρέ-

χει με θόρυβο προς τον αγγλικό οικισμό, έχοντας μια έντονη αίσθηση ταχύτητας. Μελαγχολία τον κυριεύσε μόλις μπήκε στο στεγνό ευπρεπές περιποιημένο περιβάλλον. Οι δρόμοι, που είχαν ονόματα ένδοξων στρατηγών και διασταυρώνονταν, συμβόλιζαν το δίκτυο που η Μεγάλη Βρετανία είχε ρίξει πάνω στην Ινδία. Ο Αζίζ ένιωσε μπλεγμένος εκεί μέσα. Όταν έστριψε στην αυλή του ταγματάρχη Κάλενταρ, με δυσκολία συγκρατήθηκε να μην κατέβει από το τόνγκα και να προχωρήσει πεζός προς το σπίτι. Και αυτό όχι γιατί η καρδιά του ήταν υποταγμένη, αλλά γιατί οι αισθήσεις του —οι ευαισθησίες του— ένιωθαν το φόβο μιας ταπεινωτικής παρατήρησης. Κάποτε, πριν από ένα χρόνο, ένας ινδός κύριος είχε φτάσει με το όχημά του στο σπίτι κάποιου αξιωματούχου, και οι υπηρέτες τον γύρισαν πίσω και του είπαν να πλησιάσει όπως άρμοζε. Ήταν μία μοναδική περίπτωση ανάμεσα σε χιλιάδες άλλες επισκέψεις σε εκατοντάδες αξιωματούχους, αλλά η φήμη της απλώθηκε γρήγορα. Τώρα ο νεαρός ζάρωσε στη σκέψη ότι κάτι τέτοιο μπορεί να επαναλαμβανόταν. Συμβιβάστηκε και σταμάτησε τον οδηγό ακριβώς έξω από τον φωτεινό κύκλο που απλωνόταν στη βεράντα.

Ο δημόσιος γιατρός απουσίαζε.

«Μήπως ο σαχίμπ άφησε κάποιο μήνυμα για μένα;»

«Όχι» απάντησε αδιάφορα ο υπηρέτης. Ο Αζίζ απελπίστηκε. Ήταν ένας υπηρέτης στον οποίο κάποια φορά είχε ξεχάσει να αφήσει φιλοδώρημα, και τώρα δεν μπορούσε να κάνει τίποτα, γιατί υπήρχε κόσμος στην αίθουσα υποδοχής. Ήταν σίγουρος ότι υπήρχε μήνυμα· αυτός ο άνθρωπος δεν του το μεταβίβαζε για να τον εκδικηθεί. Καθώς μιλούσαν, ο κόσμος βγήκε έξω. Ήταν δύο κυρίες. Ο Αζίζ ανασήκωσε το καπέλο του. Η πρώτη,

που φορούσε βραδινή τουαλέτα, έριξε μια ματιά στον Ινδό και ενστικτωδώς απέστρεψε το βλέμμα.

«Κυρία Λέσλι, να ένα τόνγκα» φώναξε.

«Δικό μας είναι;» ρώτησε η δεύτερη και βλέποντας και εκείνη τον Αζίζ μιμήθηκε τη συντροφιά της.

«Ας δεχτούμε τα δώρα που μας παρέχουν οι θεοί» τσίριξε, και πήδησαν και οι δύο μέσα. «Ε, οδηγέ του τόνγκα, στη λέσχη, στη λέσχη.¹² Μα γιατί δεν ξεκινάει ο βλαξ;»

«Ξεκίνα, θα σε πληρώσω αύριο» είπε ο Αζίζ στον οδηγό και, ενώ ξεκινούσαν, φώναξε ευγενικά: «Ευχαρίστησίς μου, κυρίες μου». Εκείνες δεν απάντησαν, καθώς ήταν πολύ απασχολημένες με τα δικά τους.

Είχε συμβεί το συνηθισμένο, όπως είχε προβλέψει ο Μαχμούντ Αλί. Η αναπόφευκτη προσβολή: Αγνόησαν την υπόκλισή του και πήραν την άμαξά του. Πάλι καλά που δεν ήταν ακόμα χειρότερα. Ο Αζίζ αισθάνθηκε ανακούφιση από το γεγονός ότι οι κυρίες Κάλενταρ και Λέσλι ήταν και οι δύο χοντρές, οπότε το τόνγκα πιεζόταν από το βάρος τους. Αν ήταν όμορφες, θα τον είχαν πονέσει ακόμα περισσότερο. Μόλις έφυγαν, ο Αζίζ στράφηκε στον υπηρέτη, του έδωσε μερικές ρουπίες και ρώτησε πάλι αν υπήρχε κάποιο μήνυμα γι' αυτόν. Εκείνος, με πολύ καλύτερο τρόπο τώρα, επανέλαβε την ίδια απάντηση. Ο ταγματάρχης Κάλενταρ είχε φύγει πριν από μισή ώρα.

«Χωρίς να πει τίποτα;»

Για την ακρίβεια είχε πει: «Καταραμένε Αζίζ», λέξεις που ο υπηρέτης κατάλαβε, αλλά από ευγένεια δεν τις επανέλαβε. Όσο κι αν ήταν το φιλοδώρημα, είτε μεγάλο, είτε μικρό, δεν έχει κοπεί ακόμη το νόμισμα που εξαγοράζει την απόλυτη αλήθεια.

«Τότε θα του γράψω ένα σημείωμα».

Ο υπηρέτης τού πρότεινε να περάσει μέσα για να το γράψει, αλλά η αξιοπρέπεια του Αζίζ δεν του επέτρεπε να μπει στο σπίτι. Του έφερε χαρτί και μελάνι έξω στη βεράντα και ο Αζίζ άρχισε: «Αγαπητέ κύριε, μετά την επείγουσα κλήση σας έσπευσα, ως οφείλει να πράττει ένας υφιστάμενος...», αλλά ξαφνικά σταμάτησε. «Πες του ότι πέρασα, αυτό αρκεί» είπε σκίζοντας τη διαμαρτυρία του. «Να και το επισκεπτήριό μου. Κάλεσέ μου ένα τόνγκα».

«Είναι όλα στη λέσχη, κύριε».

«Τότε τηλεφώνησε να έρθει ένα από τον σιδηροδρομικό σταθμό». Καθώς όμως είδε τον άντρα να απομακρύνεται βιαστικά υπακούοντας, του είπε: «Άσε καλύτερα, προτιμώ να περπατήσω». Ζήτησε ένα σπίρτο και άναψε τσιγάρο. Αυτές οι περιποιήσεις, μολοντί αγορασμένες, τον μαλάκωσαν. Θα βαστούσαν όσο είχε ρουπίες — κάτι ήταν και αυτό. Πόσο ήθελε να τινάξει τη σκόνη της Αγγλοϊνδίας από τα πόδια του! Να ελευθερωθεί από το δίχτυ και να επανέλθει στους τρόπους και τις κινήσεις που γνώριζε! Άρχισε να περπατά — μια ασυνήθιστη γι' αυτόν άσκηση.

Ο Αζίζ ήταν ένας αθλητικός μικρόσωμος άντρας, με κομψό παράστημα, αλλά πολύ δυνατός. Ωστόσο το περπάτημα τον κούραζε, όπως τους κουράζει όλους στην Ινδία — εκτός από τους νεοφερμένους. Το έδαφος της χώρας έχει κάτι εχθρικό. Υποχωρεί, και το πόδι βυθίζεται σε λακκούβες, ή είναι απότομο, άκαμπτο και αιχμηρό, γεμάτο πέτρες και κρυστάλλους. Μια σειρά απ' αυτές τις μικρές εκπλήξεις προκαλούν εξάντληση. Και ο Αζίζ φορούσε σκαρπίνια — πολύ κακός εξοπλισμός για την εξοχή. Στην άκρη του αγγλικού οικισμού χώθηκε σε ένα τζαμί για να ξεκουραστεί.

Πάντα του άρεσε αυτό το τζαμί. Ήταν ευχάριστο και η διαρ-

ρύθμισή του τον χαλάρωνε. Το προαύλιο —σε αυτό μπήκε από μία γκρεμισμένη πύλη— είχε μία κρήνη με καθαρό τρεχούμενο νερό, τμήμα του καναλιού που τροφοδοτούσε την πόλη. Ο χώρος ήταν στρωμένος με σπασμένες πλάκες. Το σκεπαστό κομμάτι του τζαμιού ήταν βαθύτερο από το συνηθισμένο. Έδινε την εντύπωση μιας αγγλικής ενοριακής εκκλησίας που της έχουν αφαιρέσει τον πλαϊνό τοίχο. Από εκεί όπου καθόταν ο Αζίζ έβλεπε τρεις τοξωτές στοές που η σκοτεινιά τους φωτιζόταν από μικρές κρεμαστές λάμπες και από το φεγγάρι. Η πρόσοψη —λουσμένη από το φως του φεγγαριού— έμοιαζε μαρμάρινη και τα ενενήντα εννιά ονόματα του Θεού στο διάζωμα ξεχώριζαν μαύρα, ενώ το ίδιο το διάζωμα φαινόταν λευκό σε σχέση με τον ουρανό. Η αντίθεση ανάμεσα σε τούτη τη δυαδικότητα και ο ανταγωνισμός των ίσκιων στο εσωτερικό ήταν κάτι που άρεσε στον Αζίζ, ο οποίος προσπάθησε να βρει ένα συμβολισμό στην όλη εικόνα, την αλήθεια ανάμεσα στη θρησκεία και την αγάπη. Ένα τζαμί που κέρδιζε την αποδοχή του ελευθέρωνε τη φαντασία του. Ο ναός ενός άλλου δόγματος —ινδουιστικού, χριστιανικού, ελληνικού— θα του προκαλούσε πλήξη και δεν θα αφύπνιζε μέσα του την αίσθηση της ομορφιάς. Εδώ ήταν το Ισλάμ, ο δικός του τόπος, κάτι περισσότερο από Πίστη, από πολεμική ιαχή, κάτι περισσότερο, πολύ περισσότερο... Το Ισλάμ, μια αντιμετώπιση της ζωής εκλεκτή και ανθεκτική συνάμα, όπου το σώμα και οι σκέψεις του έβρισκαν τη δική τους στέγη.

Κάθισε στον χαμηλό τοίχο που έκλεινε το προαύλιο από αριστερά. Το έδαφος κατηφόριζε κάτω από τα πόδια του προς την πόλη, ορατό σαν μια θαμπάδα από δέντρα, και πολλοί μικροί ήχοι ακούγονταν μες στη σιγαλιά. Στα δεξιά του, πάνω από τη

λέσχη, η αγγλική κοινότητα είχε δημιουργήσει μια ερασιτεχνική ορχήστρα. Κάπου αλλού μερικοί ινδουιστές έπαιζαν ταμπούρλο — ήξερε ότι ήταν ινδουιστές, γιατί ο ρυθμός ηχούσε δυσάρεστα στ' αυτιά του. Κάποιοι άλλοι μοιρολογούσαν ένα λείψανο — ήξερε ποιου, καθώς το απόγευμα είχε πιστοποιήσει το θάνατό του. Υπήρχαν κουκουβάγιες, το ταχυδρομείο του Παντζάμπ... και τα λουλούδια ευωδίαζαν στον κήπο του κυβερνήτη του οικισμού. Το τζαμί όμως — μόνο αυτό είχε σημασία, και ο Αζίζ επέστρεψε εκεί από το σύνθετο κάλεσμα της νύχτας και το στόλισε με νοήματα που ο κατασκευαστής ποτέ δεν είχε σκεφτεί. Κάποια μέρα και εκείνος θα έχτιζε ένα τζαμί, μικρότερο από τούτο αλλά με άψογο γούστο, και οι διαβάτες θα ένιωθαν την ευτυχία που βίωνε εκείνος τώρα. Και κοντά του, κάτω από τον χαμηλό θόλο, θα βρισκόταν ο τάφος του με την περσική επιγραφή:

*Αλίμονο, χωρίς εμένα χιλιάδες χρόνια
Το ρόδο θ' ανθεί και η άνοιξη θα λουλουδίζει,
Μα εκείνοι που έχουν κρυφά καταλάβει την καρδιά μου
Θα σιμώσουν και θα σκύψουν στον τάφο όπου κείτομαι.*

Είχε δει το τετράστιχο αυτό στον τάφο ενός βασιλιά του Ντεκάν¹³ και πίστευε ότι ήταν βαθιά φιλοσοφικό — και ο Αζίζ είχε πάντα το πάθος να είναι βαθύς. Η μυστική κατανόηση της καρδιάς! Επανέλαβε τη φράση με δάκρυα στα μάτια, και εκείνη τη στιγμή ένας από τους κίονες του τζαμιού φάνηκε να τρεμουλιάζει. Ταλαντεύτηκε μες στη σκοτεινιά και ξεκόλλησε. Στο αίμα του ξύπνησε ο φόβος των φαντασμάτων, ωστόσο έμεινε στη θέση του. Ακόμα ένας κίονας κινήθηκε, μετά ένας τρίτος, και ύστερα μία Αγγλίδα ξεπρόβαλε κάτω από το φεγγαρόφωτο.

Ξάφνου εκείνος εξοργίστηκε και έσκουξε: «Κυρία! Κυρία! Κυρία!»

«Ω! Ω!» έκανε εκείνη με κομμένη την ανάσα.

«Κυρία, αυτό είναι τζαμί, δεν έχετε το δικαίωμα να βρίσκεστε εδώ. Έπρεπε να έχετε βγάλει τα παπούτσια σας. Εδώ είναι τόπος ιερός για τους μουσουλμάνους».

«Μα τα έχω βγάλει».

«Αλήθεια;»

«Τα άφησα στην είσοδο».

«Τότε σας ζητώ συγγνώμη».

Ξαφνιασμένη ακόμη η γυναίκα οπισθοχώρησε φροντίζοντας να υπάρχει ανάμεσά τους η κρήνη. Εκείνος φώναξε ξοπίσω της: «Ζητώ συγγνώμη που σας μίλησα έτσι».

«Δοιπόν, είχα δίκιο, έτσι δεν είναι; Αν βγάλω τα παπούτσια μου, επιτρέπεται να μπω, σωστά;»

«Φυσικά, αλλά ελάχιστες κυρίες μπαίνουν στον κόπο, ειδικά αν πιστεύουν ότι δεν τις βλέπει κανείς».

«Αυτό δεν έχει σημασία. Ο Θεός είναι εδώ».

«Κυρία!»

«Σας παρακαλώ, αφήστε με να φύγω».

«Ω, μπορώ να σας προσφέρω κάποια υπηρεσία τώρα ή κάποια άλλη φορά;»

«Όχι, σας ευχαριστώ, καμία. Καληνύχτα σας».

«Μπορώ να μάθω το όνομά σας;»

Τώρα εκείνη βρισκόταν στη σκιά της πύλης και ο Αζίζ δεν έβλεπε το πρόσωπό της, αλλά η γυναίκα έβλεπε το δικό του και είπε με φωνή αλλαγμένη: «Κυρία Μουρ».

«Κυρία!» Προχωρώντας μπροστά, ο Αζίζ διαπίστωσε ότι

εκείνη ήταν ηλικιωμένη. Ένα κατασκευάσμα μεγαλύτερο από τζαμί κατέρρευσε, και εκείνος δεν ήξερε αν χαιρόταν ή αν λυπόταν. Η κυρία ήταν μεγαλύτερη από την Αμντουλάχ Μπεγκούμ, με κόκκινο πρόσωπο και άσπρα μαλλιά. Η φωνή της τον είχε ξεγελάσει.

«Κυρία Μουρ, φοβάμαι πως σας τρόμαξα. Θα μιλήσω στην κοινότητά μου —στους φίλους μου— για εσάς. “Ο Θεός είναι εδώ”. Πολύ καλό, πραγματικά τέλειο. Φαντάζομαι ότι είστε νεοφερμένη στην Ινδία».

«Ναι. Πού το ξέρετε;»

«Από τον τρόπο που μου μιλάτε. Ε... Θέλετε να καλέσω μία άμαξα;»

«Μόλις τώρα ήρθα από τη λέσχη. Παίζουν μία παράσταση που την έχω δει στο Λονδίνο και έκανε πολλή ζέση».

«Και πώς λέγεται αυτή η παράσταση;»

«Εξαδέλφη Κέιτ».

«Νομίζω πως δεν πρέπει να τριγυρνάτε μοναχή τη νύχτα, κυρία Μουρ. Υπάρχουν κακοί άνθρωποι, και μπορεί να κατέβουν λεοπαρδάλεις από τα όρη Μαραμπάρ. Και φίδια».

Εκείνη έβγαλε μια μικρή κραυγή. Είχε ξεχάσει τα φίδια.

«Για παράδειγμα, το σκαθάρι με τις έξι βούλες» συνέχισε εκείνος. «Το πιάνεις, σε δαγκώνει, πεθαίνεις».

«Μα και εσείς τριγυρνάτε μόνος».

«Ε, εγώ είμαι συνηθισμένος».

«Συνηθισμένος στα φίδια;»

Γέλασαν και οι δύο. «Είμαι γιατρός» είπε εκείνος. «Τα φίδια δεν τολμούν να με δαγκώσουν». Κάθισαν δίπλα δίπλα στην είσοδο και φόρεσαν τα βραδινά παπούτσια τους. «Παρακαλώ,

μπορώ να σας κάνω μία ερώτηση τώρα; Γιατί ήρθατε στην Ινδία αυτή την εποχή, τώρα που δεν κάνει πια κρύο;»

«Σκόπευα να έρθω νωρίτερα, αλλά είχα μια καθυστέρηση που δεν μπορούσα να αποφύγω.»

«Σε λίγο θα είναι πολύ ανθυγιεινό το κλίμα για εσάς εδώ! Και γιατί ήρθατε στο Τσαντραπόρ;»

«Για να επισκεφτώ το γιο μου. Είναι τοπικός δικαστής εδώ.»

«Α όχι, με συγχωρείτε, αυτό είναι αδύνατο. Ο τοπικός δικαστής μας ονομάζεται κύριος Χίλοπ. Τον γνωρίζω καλά.»

«Είναι ο γιος μου πάντως» είπε εκείνη χαμογελώντας.

«Μα πώς είναι δυνατόν, κυρία Μουρ;»

«Παντρεύτηκα δύο φορές.»

«Ναι, τώρα καταλαβαίνω, και ο πρώτος σύζυγός σας πέθανε.»

«Ακριβώς. Όπως και ο δεύτερος.»

«Τότε βράζουμε στο ίδιο καζάνι» είπε εκείνος αινιγματικά. «Δηλαδή ο τοπικός δικαστής είναι όλη σας η οικογένεια τώρα;»

«Όχι, υπάρχουν και τα μικρότερα παιδιά στην Αγγλία, ο Ραλφ και η Στέλα.»

«Και ο κύριος εδώ είναι ετεροθαλής αδελφός του Ραλφ και της Στέλα στην Αγγλία;»

«Ακριβώς.»

«Κυρία Μουρ, αυτό είναι πολύ παράξενο, γιατί έχω και εγώ, όπως εσείς, δύο γιους και μία κόρη. Βράζουμε στο ίδιο καζάνι, έτσι δεν είναι;»

«Πώς τα λένε τα παιδιά σας; Μην μου πείτε ότι λέγονται κι αυτά Ρόνι, Ραλφ και Στέλα;»

Η παρατήρηση τον διασκέδασε. «Όχι βέβαια. Τι παράξενο που ακούγεσαι! Τα ονόματά τους είναι τελείως διαφορετικά και

θα σας καταπλήξω. Ακούστε, σας παρακαλώ: Ο πρώτος λέγεται Αχμέντ, ο δεύτερος Καρίμ και η τρίτη —αυτή είναι και η μεγαλύτερη— Τζαμίλα. Τρία παιδιά είναι αρκετά. Δεν συμφωνείτε;»
«Συμφωνώ».

Έμειναν και οι δύο σιωπηλοί ένα διάστημα αναπολώντας τις οικογένειές τους. Εκείνη αναστέναξε και σηκώθηκε να φύγει.

«Θα θέλατε να με επισκεφτείτε στο νοσοκομείο Μίντο κάποιο πρωί;» ρώτησε εκείνος. «Δεν έχω να προσφέρω κάτι άλλο στο Τσαντραπόρ».

«Σας ευχαριστώ, το έχω ήδη δει, αλλιώς πολύ θα ήθελα να έρθω να σας επισκεφτώ εκεί».

«Υποθέτω ότι σας πήγε ο δημόσιος γιατρός».

«Ναι, η κυρία Κάλενταρ».

Η φωνή του Αζίζ άλλαξε: «Α! Μία πολύ γοητευτική κυρία».

«Ίσως, όταν κάποιος τη γνωρίσει καλύτερα».

«Πώς; Πώς; Δεν τη συμπαθείτε;»

«Ασφαλώς επιδίωξε να είναι ευγενής, εμένα όμως δεν μου φάνηκε ιδιαίτερα γοητευτική».

«Μόλις πήρε το τόνγκα μου χωρίς να ζητήσει την άδειά μου» ξέσπασε ο Αζίζ. «Σας φαίνεται γοητευτικό αυτό; Και ο ταγματάρχης Κάλενταρ διακόπτει κάθε βράδυ το δείπνο μου με τους φίλους μου· εγώ σταματώ τη διασκέδασή μου και τρέχω, όμως εκείνος λείπει και δεν αφήνει ούτε μήνυμα. Είναι γοητευτικό αυτό; Πείτε μου, σας παρακαλώ. Αλλά τι σημασία έχει; Τα χέρια μου είναι δεμένα, και εκείνος το ξέρει αυτό. Δεν είμαι παρά ένας υφιστάμενος, ο χρόνος μου δεν έχει αξία, η βεράντα είναι αρκετή για έναν Ινδό, βέβαια, βέβαια, άσε τον στημένο εκεί όρθιο, και η κυρία Κάλενταρ παίρνει την άμαξά μου και με αφήνει σύξυλο...»

Η κυρία Μουρ τον άκουγε.

Τον είχαν συνεπάρει βεβαίως οι αδικίες που είχαν γίνει σε βάρος του, αλλά κυρίως το γεγονός ότι βρέθηκε κάποιος να συμφωνήσει μαζί του. Έτσι κατέληξε να επαναλαμβάνεται, να υπερβάλλει, να αντιφάσκει. Εκείνη του είχε αποδείξει ότι τον συμπαθούσε κριτικάροντας μια συμπατριώτισσά της, αλλά ο Αζίζ το είχε καταλάβει και πιο πριν. Μια φλόγα που ούτε καν ομορφιά δεν μπορεί να θρέψει φούντωνε τώρα, και μπορεί τα λόγια του να ήταν παραπονιάρικα, όμως η καρδιά του έλαμπε μυστικά. Τώρα ξέσπασε σε έναν λεκτικό χείμαρρο.

«Με καταλαβαίνετε, ξέρετε πώς νιώθω! Αχ, μακάρι να σας έμοιαζαν οι άλλοι!»

«Δεν νομίζω ότι καταλαβαίνω ιδιαίτερα τους ανθρώπους» αποκρίθηκε εκείνη μάλλον ξαφνιασμένη. «Το μόνο που μπορώ να πω είναι αν τους συμπαθώ ή τους αντιπαθώ».

«Τότε είστε ανατολίτισσα».

Εκείνη δέχτηκε να τη συνοδεύσει ο Αζίζ πίσω στη λέσχη και του είπε στην πύλη ότι ευχόταν να ήταν η ίδια μέλος για να μπορούσε να τον μπάσει μέσα.

«Δεν επιτρέπουν στους Ινδούς να μπουν στη λέσχη του Τσαντραπόρ ούτε καν ως επισκέπτες» είπε εκείνος. Τώρα δεν μακρηγορούσε με τις αδικίες σε βάρος του, γιατί αισθανόταν ευτυχισμένος. Καθώς κατηφόριζε κάτω από την όμορφη σελήνη και είδε πάλι το ωραίο τζαμί, ένιωσε λες και όλος ο τόπος τού ανήκε. Κι ας είχαν προηγηθεί εδώ μερικοί πλαδαροί ινδουιστές κι ας είχαν ακολουθήσει μερικοί ψυχροί Άγγλοι.

Όταν η Αντέλα και η γηραιότερη συνοδός της η κυρία Μουρ φτάνουν στην ινδική πόλη Τσαντραπάρ, νιώθουν εγκλωβισμένες στην απομονωμένη και προκατειλημμένη βρετανική κοινότητα. Αποφασισμένες να εξερευνήσουν την «πραγματική Ινδία» επιζητούν την καθοδήγηση του δόκτορα Αζίζ, ενός καλλιεργημένου ινδού μουσουλμάνου. Ένα μυστηριώδες γεγονός όμως κατά την επίσκεψή τους στις σπηλιές του Μαραμπάρ θα σταθεί η αφορμή για να ξεσπάσει κοινωνικό σκάνδαλο με επίκεντρο τον δόκτορα Αζίζ, το οποίο θα ξεσπώσει βίαια πάθη μεταξύ των δύο κοινοτήτων, της βρετανικής και της ινδικής.

Γραμμένο το 1924, το τελευταίο μυθιστόρημα του Ε. Μ. Φόρστερ αποτελεί ένα εξοχο πορτρέτο ενός λαού και του πολιτισμού του, καθώς και μια διαχρονική σπουδή πάνω στη ζωή των ανθρώπων που παγιδεύονται στις μεγάλες πολιτικές και πολιτιστικές συγκρούσεις του κόσμου μας.

**Η ΜΟΝΗ
ΝΟΜΙΜΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ISBN 978-960-455-139-2

9 789604 551392

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 4139

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ